

Freerk Teunissen
School voor Schrijftraining
Contact: freerk@schoolorvoorschrijftraining.nl

Motivatie bij schrijfvaardigheid vergroten (bij leerlingen vanaf 15 jaar)

1. Inleiding

“Schools”. Dat hoor ik vaak als docenten Nederlands vertellen dat ze de lijdende vorm en andere passieve formuleringen behandelen. Meestal gevolgd door een vraag: “weet jij misschien een manier om de lijdende vorm wat leuker te brengen?” Het korte antwoord is ‘ja’. Het lange antwoord...

Wil je jouw lessen leuker maken? Naast de lijdende vorm uitleggen (dat is zo gepiept) en oefeningen doen met actief schrijven (die staan in elk handboek), laat je leerlingen zelf ervaren wat het probleem is van de lijdende vorm.

2. Het probleem?

In zijn algemeenheid zou vastgesteld kunnen worden dat er geen bezwaren zijn aan te voeren om de vermeende schadelijke invloed van lijdende vormen onderwerp van een onderzoek te laten zijn, opdat kan worden vastgesteld in hoeverre de begrijpelijkheid van teksten ernstig in gevaar kan worden gebracht als er onvoldoende aandacht is besteed aan de passieve houding die wordt veroorzaakt door het fenomeen ‘lijdende vorm’.

Hallo, ben je er nog? Ongetwijfeld voel je de pijn. Laat zien dat het ook anders kan. En laat de lezer het effect van een actieve tekst ervaren. Bijvoorbeeld zo:

De lijdende vorm is vaak een leesbaarheidskiller. Niet altijd. Soms heb je een lijdende vorm hard nodig. Wanneer elimineer je een lijdende vraag en wanneer pas je hem bewust toe? Een goed antwoord vereist onderzoek. En inzicht in de materie. Vast staat wel dat de lijdende vorm aandacht verdient in het schrijfonderwijs.

Eens of oneens met het bovenstaande? Maakt niet uit. Het gaat erom dat je zonder lijdende vorm minder pijn ervaart. Nu nog de juiste werkvormen hanteren zodat jouw

leerlingen ook de pijn ervaren en daarna het licht zien en zelf de lichtschakelaar mogen bedienen.

3. Twee werkvormen

Hieronder staan twee werkvormen. Ze hebben iets gemeen. Een effect. Leerlingen worden door deze werkvormen nieuwsgierig. Ze willen meer weten. *Pull*-didactiek.

3.1 *Te(k)st*

Laat leerlingen een tekst lezen, waarna je ze 10 meerkeuzevragen geeft. Daarna vertel je dat de ene helft van de groep een actief geschreven versie las en de andere helft dezelfde tekst met ‘jargon’, ‘lijdende vormen’, ‘tangconstructies’ en meer van dat soort wolligheden. Die tweede versie kost leerlingen gemiddeld 3 punten (op een schaal van 10), blijkt uit ons onderzoek.

Waarom deze oefening? Omdat leerlingen zo ervaren dat een opeenstapeling van stijlfouten de leesbaarheid schaadt.

3.2 *Lijdende zinnen*

Geef leerlingen een hand-out met 15 zinnetjes. In elk zinnetje staat een lijdende vorm en de vraag aan de leerling is telkens dezelfde: “zou jij in dit geval de lijdende vorm vervangen?” Er zijn 4 antwoordmogelijkheden: ‘ja’, ‘misschien’, ‘ik denk van niet’, ‘nee’. Dan laat je de herkomst van de zinnen zien. De helft van de zinnen komt uit literaire werken.

Waarom deze werkvorm? Omdat leerlingen na deze werkvorm jou de vraag zullen stellen: “wanneer moeten we de lijdende vorm nu vermijden en wanneer niet?” Maar zorg dat je stevig in je schoenen staat, want er zitten ook zinnen tussen uit een advies van de Nederlandse Taalunie en twee uit handboeken over schrijfvaardigheid.

Je vindt deze twee werkvormen met lesmateriaal op www.schoolvoorschrijftraining.nl/passief.

4. Leuker, moet dat?

Waarom wil je schrijftraining leuker maken? Of eigenlijk, waarom wil je aandacht besteden aan de lijdende vorm? De lijdende vorm is herkenbaar. Het betreft ook con-

vergente kennis. Je kunt dergelijke kennis eenduidig en transparant toetsen en er zijn zelfs computerprogramma's die met een muisklik de lijdende vormen in je tekst zichtbaar maken.

Maar ben je dan in staat om een heldere tekst te schrijven als je de lijdende vorm vermijdt? Nee. Sterker nog: soms verdient de lijdende vorm de voorkeur. En neem een zusje van de lijdende vorm: de tangconstructie. Als je elke keer strafpunten geeft als iemand die gebruikt, dan kleuren bijvoorbeeld de columns van Sylvia Witteman rood.

5. Kennis van schrijven

Je kunt dus wel schools kennis aanbieden over de lijdende vorm (en dat moet ook, want zo leren studenten deze formulering kennen), maar daarmee leren studenten nog niet helder schrijven. En die kloof moeten wij overbruggen. Alleen dan motiveer je leerlingen.

Schrijftrainers en docenten die die brug weten te slaan, dat zijn de beste docenten. Het zijn de docenten die je twintig jaar later nog steeds noemt als mensen je vragen: "waar heb jij veel van geleerd?" Ongetwijfeld weet jij zelf ook nog welke docenten jou inspireerden.

6. Oorzaak: schoolboeken

Hoe doe je dat? Die brug slaan. Voor ik daarover vertel, eerst iets over de oorzaken. Hoe komt het dat docenten het lastig vinden om de link te leggen tussen technische kennis over de lijdende vorm en schrijven? De schoolboeken schieten tekort. Excuus als ik er mensen mee voor het hoofd stoot. Maar ik bedenk het niet. Laten we eens kijken naar schoolboeken waarin een deskundige de lijdende vorm uitlegt, uiteraard inclusief lijdende vorm of andere passieve formulering.

Drie voorbeelden:

- "Omdat bij de lijdende vorm de door-bepaling kan worden weggelaten, kan onduidelijk blijven wie de handeling uitvoert of wie verantwoordelijk is" (*Leren communiceren*, Steehouder e.a.).
- "In het tweede deel van dit hoofdstuk staat het vermijden van passieve formuleringen centraal" (*Schrijven met effect*, Hermans).
- "Aan het slot van de behandeling van de lijdende vorm zullen we laten zien in welke gevallen deze wel de voorkeur verdient" (*Handboek stijl*, Burger & De Jong).

7. Oorzaak: opleiding

De opleiding van de meeste docenten Nederlands werkt ook niet mee. Tijdens de opleiding Nederlands aan een gemiddelde universiteit krijgen studenten gedurende de gehele opleiding zo'n 4 uur schrijfles. Maar als je na je studie leraar wordt, is een van je taken wel degelijk om leerlingen schrijfles te geven. En scholen vragen aan leraren als voorwaarde niet: "heb je gepubliceerd in een krant van naam of heeft een uitgeverij een boek van jouw hand uitgegeven?" Vergelijk het eens: zou je je laten opereren door een hartchirurg die tijdens zijn opleiding in totaal 4 uur les heeft gehad in het opereren?

Ik pleit voor een opleiding tot docent schrijven of schrijftrainer en alle hulp daarbij is zeer welkom. Kom vooral met suggesties, vragen en wensen. De belangrijke vraag is natuurlijk: kun je van docenten die een academische opleiding hebben voltooid, maar niet zijn geschoold in het vak van schrijftrainer of docent schrijven, wel verwachten dat ze leerlingen leren schrijven?

8. De oplossing

Ik stel voor dat we met z'n allen schrijfvaardigheid nog serieuzer gaan nemen. Net als scholen in Angelsaksische landen die een aparte *writing teacher* aanstellen. En zorg ervoor dat de schrijfdocent niet alleen het schrijven beheerst, maar ook didactisch onderlegd is om anderen te leren schrijven.

Voor de lijdende vorm heb ik een aantal voorbeeldprogramma's. Die onderrichten leerlingen in de lijdende vorm en leggen de link tussen de lijdende vorm en helder schrijven. Bijkomend voordeel is dat teksten meestal ook aantrekkelijker en overtuigender worden. De werkvormen zijn structureel motiverend. Het motiverende ontwerp is verankerd in het ontwerp van de werkvormen. Natuurlijk, de leerlingen vinden de werkvormen 'leuker', maar daarmee doe je de wens van leerlingen geen recht. Je maakt het onderwijs waardevoller en de leerlingen kennen leren meer waarde toe. Een droomscenario, met een win-winsituatie.

9. Workshop

In mijn workshop op de HSN-conferentie laat ik beknopt een motiverend voorbeeldprogramma zien. Daarna licht ik toe hoe dat programma structureel is opgebouwd. Ik laat zien hoe je een werkvorm, een werkvormenreeks of een programma structureel motiverend ontwerpt.